

KICHIK BIZNES SUBYEKTLARINI RIVOJLANISHIDA RAQAMLI PLATFORMALARDAN FOYDALANISHNI TAKOMILLASHTIRISH YO‘LLARI

Nilufar Rizayeva

*Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
Ijtimoiy fanlar kafedrası katta o‘qituvchisi
E-mai: rizayevanilufar15@gmail.com*

Annotatsiya: *Ushbu maqolada kichik biznes subyektlarining uning mohiyati, iqtisodiyotdagi o‘rni va zarurligi hamda dolzarbligi iqtisodiy tahlil asosida yoritilgan. Tadqiqotda kichik biznesda raqamli platformalardan foydalanish, iqtisodiy o‘sish va bandlikni oshirishdagi roli hamda davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlash choralari ko‘rib chiqiladi. Dunyo tajribasi va O‘zbekiston misolida kichik biznes subyektlarini rivojlantirishda raqamli platformalardan foydalanishni iqtisodiyotga ta’siri tahlil qilinib, uning istiqbollari va mavjud muammolariga e’tibor qaratilgan. Tadqiqot natijalari kichik biznes subyektlarini, raqamli platformalarni yanada rivojlantirishga qaratilgan taklif va tavsiyalarni ilgari surishga xizmat qiladi.*

Kalit so‘zlar: *kichik biznes, iqtisodiyot, tadbirkorlik, ijtimoiy-iqtisodiy tahlil, innovatsiya, bandlik, dunyo iqtisodiyoti, texnologik taraqqiyot iqtisodiy tiklanish iqtisodiy diversifikatsiya*

Abstract: *This article highlights the essence, role, necessity, and relevance of small business entities in the economy based on economic analysis. The study examines the use of digital platforms in small businesses, their role in economic growth and employment, as well as government support measures. The impact of using digital platforms in the development of small business entities is analyzed through global experience and the example of Uzbekistan, with attention given to their prospects and existing challenges. The findings of the study aim to present proposals and recommendations for further development of small business entities and digital platforms.*

Keywords: *small business, economy, entrepreneurship, socio-economic analysis, innovation, employment, world economy, technological progress, economic recovery, economic diversification.*

Аннотация. *В этой статье рассматриваются сущность, роль, необходимость и актуальность субъектов малого бизнеса в экономике на основе экономического анализа. В исследовании изучается использование цифровых платформ в малом бизнесе, их роль в экономическом росте и увеличении занятости, а также меры государственной поддержки. Анализируется влияние использования цифровых платформ на развитие субъектов малого бизнеса с точки зрения мирового опыта и примера Узбекистана, а также обращается внимание на их перспективы и существующие проблемы. Результаты исследования направлены на выдвижение*

предложений и рекомендаций по дальнейшему развитию субъектов малого бизнеса и цифровых платформ.

Ключевые слова: *малый бизнес, экономика, предпринимательство, социально-экономический анализ, инновации, занятость, мировая экономика, технологический прогресс, экономическое восстановление, экономическая диверсификация.*

KIRISH

Hozirgi vaqtda kichik biznes faoliyatini raqamli texnologiyalarga o‘zgartirish uning samaradorligini oshirish-ning asosiy yo‘nalishi hisoblanadi, kichik biznes uchun esa bu jarayonlarni amalga oshirish qiyin, chunki ular alohida-alohida, kompleks yondashuvdan foydalanmasdan sodir bo‘ladi. Raqamli transformatsiya mexanizmi deganda amaldagi me‘yoriy-huquqiy baza va barqaror rivojlanish maqsadlariga muvofiq raqamli texnologiyalarni kichik biznes subektlarining biznes jarayonlariga, kundalik hayotda raqamli texnologiyalar amaliyotiga joriy etish usullari va vositalari majmui hisoblanadi. Raqamli texnologiyaning aniq vazifalarining mohiyatini tushunish uchun ushbu mexanizmning tarkibiy elementlari o‘rtasida tegishli munosabatlarni o‘rnatishi kerak. Raqamli texnologiyalar biznes modellarini joriy etishda xarajatlarni kamaytirish va sifatni yaxshilash orqali barqaror raqobatdosh ustunliklarning asosini tashkil qilishi mumkin. Olimlarning fikricha, dunyo mamlakatlarida kichik biznes subyektlari faoliyatida raqamli texnologiyalarni joriy etish mehnat unumdorligini 40 foizga oshirishi mumkin.

Mavzuga oid adabiyotlarning tahlili (Literature review). “Raqamli iqtisodiyot va “raqamli pul” tushunchalari birinchi marta 25 yil oldin AQShning Massachusetts texnologiya instituti professori Nikolas Negroponte (1995) tomonidan kiritilgan”. Biroq, uning konseptual dizayni uchun muhim to‘siq yaratishga hissa qo‘shadigan aniq ta’rif hali ham mavjud emas.

Jahon banki guruhi Prezidenti Jim Yong Kimning (2016) so‘zlariga ko‘ra, “insoniyat hozirda axborot-kommunikatsiya inqilobini boshdan kechirmoqda. Uning fikricha, mobil telefonga ega bo‘lgan eng kambag‘al uy xo‘jaliklari soni qulay yashash sharoitlari yoki ichimlik suvi bilan ta‘minlanganlarga qaraganda ko‘proq” deb keltiradi.

Chet ellik iqtisodchi olim P.Kirillovning (2018) qarashlaricha “raqamli iqtisodiyot fan va texnika taraqqiyotining oqibatlaridan biri sifatida tovarlar va xizmatlarni ishlab chiqarish hamda tarqatishni raqamli internet texnologiyalari muhitiga o‘tkazishni nazarda tutadi”.

V.A.Utkina, Ye.V.Emshanovlarning (2016) fikricha “raqamli texnologiyalarni rivojlantirishning yangi bosqichida asosiy xavf va tahdidlardan biri bu kompaniyalar, ijtimoiy-iqtisodiy tizimlar, ijtimoiy platformalar va odamlar o‘rtasidagi munosabatlarning miqdori, sifati va xilma-xilligining sezilarli o‘sishidir”. Ushbu o‘sish tran-zaksiyalar soni va ma’lumotlar hajmining eksponent dinamikasi bilan birga keladi, bu esa iqtisodiy va ijtimoiy

imkoniyatlarning yanada murakkab integratsiyasiga olib keladi, uning oqibatlarini insoniyat hali baholamagan.

M.Lapustaning (2008) tadqiqotlarida “kichik biznes – qonunchilikda belgilangan me‘yorlarga muvofiq bozor iqtisodiyoti subyektlari tomonidan tadbirkorlik faoliyatining amalga oshirilishi” sifatida qayd etilgan.

B.Yu.Xodiev (2000) va S.K.Salaevlarning (2008) ilmiy izlanishlarida “kichik biznes rivojlanish tendensiyala-rini modellashtirish va bashoratlash masalalari to‘g‘risida fikr-mulohazalar bildiriladi.”

Tadqiqot metodologiyasi (Research Methodology). Tadqiqotda qo‘yidagi usullar qo‘llanildi. Kichik biznes va raqamli platformalar bo‘yicha ilmiy maqolalar, iqtisodiy hisobotlar, hukumat qarorlari va xalqaro tashkilotlar tahlillari o‘rganildi. Rasmiy statistika ma‘lumotlari asosida kichik biznesning iqtisodiyotdagi ulushini tahlil qilindi. Dunyoning rivojlangan mamlakatlari tajribasini O‘zbekiston bilan solishtirish orqali samarali strategiyalarni aniqlandi.

Tahlil va natijalar (Analysis and results). Raqamli texnologiyalarni tahlil qilish ushbu muammoning quyidagi jihatlarini aniqlashga imkon beradi: 1) raqamli texnologiyalardan foydalangan holda allaqachon faoliyat yuritayotgan korxonalarning mijozlar, sheriklar, yetkazib beruvchilar va boshqa manfaatdor tomonlar bilan yanada samarali hamkorlik qilish uchun yangi imkoniyatlarni izlash; 2) yangi faoliyat sohalarini aniqlash. Ushbu masalalarni hal qilish kichik biznes subyektlari uchun dolzarbdir.

Raqamli texnologiyalarni qo‘llashda kichik biznesni rivojlantirishning asosiy muammolari mavjud, ularga moliyalashtirish resurslari cheklanganligi, investitsiyalarni jalb etishning past darajadagi jozibadorligi, xodimlar malakasining pastligi, menejerlar malakasining pastligi, korxonani rivojlantirishga qiziqishning past darajasi yoki uning yo‘qligi, ilmiy-texnik tadqiqotlar va ishlanmalarni amalga oshirishning iloji yo‘q hamda qonunchilik bazasining nomukammalligidir. Kichik va o‘ziga xos xususiyatlarini hisobga oladigan qoidalarni ishlab chiqish va amalga oshirish o‘rta biznes, shuningdek, mamlakat hududlarining o‘ziga xos xususiyatlari. Raqamli texnologiyalardan foydalanish kichik biznesga xarajatlarni kamaytirish, korxonaning samaradorligi va raqobatbardoshligini oshirish, raqamli tovarlar va xizmatlar bozorida ma‘lum o‘rinlarni egallagan yangi turdagi mahsulotlarni ishlab chiqarish imkonini beradi. Rivojlanayotgan istiqbollar bilan bir qatorda, nafaqat investitsiyalarni izlash, balki kichik biznesning raqamli transformatsiya sharoitida muvaffaqiyatli harakat qilish imkonini beradigan yangi vakolatlarini shakllantirish bilan bog‘liq yangi muammolar ham mavjud.

Bundan tashqari, raqamli texnologiyalardan foydalanish nafaqat ichki, balki tashqi bozor ishtirokchilari tomonidan ham raqobatning kuchayishiga olib keladi. Kichik biznes sohasida raqamli texnologiyalarni qo‘llashning yana bir muammosi – bu ko‘rib chiqilayotgan tadbirkorlik sohasi subyektlarini raqamli iqtisodiyotga jalb qilish darajasini aks ettiruvchi statistik ma‘lumotlarning yetishmasligi. Raqamli iqtisodiyotning aksariyat masalalari hozirgi vaqtda kichik biznes subyektlari faoliyati natijalarini taqsimlash,

almashish jarayonlari, moliya sohasi bilan bog‘liq. Kichik biznes subyektlari faoliyatini rivojlantirishda, ayniqsa uni infratuzilmaviy qo‘llab-quvvatlashda ko‘plab to‘siqlar va qiyinchiliklarni aniqlashga imkon beradi.

Raqamli texnologiyalarni korxonadagi alohida vazifa sifatida emas, balki samarali biznesni yanada olib borishga yaxlit yondashuv elementi sifatida ko‘rib chiqish muhimdir. Rivojlanayotgan istiqbollar bilan bir qatorda, nafaqat investitsiyalarni izlash, balki kichik biznesning raqamli transformatsiya sharoitida muvaffaqiyatli harakat qilish imkonini beradigan yangi vakolatlarini shakllantirish bilan bog‘liq yangi muammolar ham mavjud. Bundan tashqari, raqamli texnologiyalardan foydalanish nafaqat ichki, balki tashqi bozor ishtirokchilari tomonidan ham raqobatning kuchayishiga olib keladi. Raqamli texnologiyalardan foydalanish kichik biznesga xarajatlarni kamaytirish, korxonaning samaradorligi va raqobatbardoshligini oshirish, raqamli tovarlar va xizmatlar bozorida ma’lum o‘rinlarni egallagan yangi turdagi mahsulotlarni ishlab chiqarish imkonini beradi.

Xulosa va takliflar (Conclusion/Recommendations).

1. Kichik biznesni rivojlantirish yo‘nalishini tanlashda tashkilotlar raqamli yechimlar va vositalarni joriy etishga tobora ko‘proq intilmoqda. Ushbu yondashuv o‘zini oqlaydi, chunki u samaradorlikni oshirishga, xarajatlarni kamaytirishga, taklifning o‘ziga xosligi va innovatsionligini oshirishga, faoliyat ko‘lamini kengaytirishga, bozor talablari va iqtisodiy rivojlanish tendentsiyalariga javob berishga turtki bo‘ladi. Biznesni rivojlantirish va yuqori samaradorlikka erishishda raqamlashtirish va raqamli transformatsiya dolzarb bosqichlar hisoblanadi. Raqamlashtirish jarayoni individual operatsiyalarni takomillashtirish bilan bog‘liq, raqamli transformatsiya jarayoni biznes tizimlarining keng ko‘lamli o‘zgarishi bilan bog‘liq. Ushbu jarayonlar o‘rtasidagi farqlarni tushunish biznesni rivojlantirishning umumiy strategiyasini yaratish va mo‘ljallangan maqsadlarga mos keladigan vositalarni tanlashni osonlashtiradi.

2. Raqamli platformalardan foydalanish zamonaviy biznes va iqtisodiyotning zaruriy haqiqatidir. Raqamli texnologiyalarni faol joriy etuvchi biznes tuzilmalari tez o‘zgaruvchan bozor sharoitlariga moslashish orqali kuchli raqobatdosh ustunliklarni yaratadi. Ushbu jarayonlarning samarali va oqilona amalga oshirilishi tufayli samaradorlikni oshirish, yangi ishlab chiqarish usullari va texnologiyalarini ishlab chiqish, yangi bozorlar va mahsulotlarni yaratish, innovatsiyalarni rivojlantirish va raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish shaklida ijobiy samaralarga erishilmoqda. Raqamli texnologiyalar iqtisodiyotni tarmoqlar bo‘yicha o‘zgartirish imkoniyatiga ega

3. Tadqiqot ishining ushbu bobida kichik biznes sub‘yektlarini rivojlantirishda raqamli platformalardan foydalanishda mavjud muammo va kamchiliklarni bartaraf etish bo‘yicha takliflar ishlab chiqildi. Ushbu mexanizmning doimiy takomillashtirilishi raqamli platformalardan foydalanish tabiiy oqibatlari bilan bog‘liq bo‘lib, uning doirasida kompaniyadagi ma’lumotlar oqimining yaxshilanishi, savdo jarayonlarining yaxshilanishi, samaradorlikning oshishi va natijada daromadning o‘sishi kuzatiladi.

4. Kichik biznes va tadbirkorlik sub’ektlarida tadbirkor va marketologning vakolatlari o‘rtasidagi o‘zaro ta’sir nuqtasi iste’molchining maqsadli talabi ekanligini inobatga olsak, Internet-marketing texnologiyasini amalga oshirishni tadbirkor va marketolog o‘rtasidagi o‘zaro hamkorlikning alohida loyihasi sifatida tasvirlash imkonini yuzaga keladi.

ADABIYOTLAR :

1. O‘zbekiston Respublikasining “Innovatsion faoliyat to‘g‘risida” O‘RQ-630-son qonuni 24.07.2020-yil.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 24-noyabr, PF-5583-sonli farmoni.
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 5-maydagi “Faol tadbirkorlik va innovatsion faoliyatni rivojlantirish uchun shart-sharoitlarni yaratish bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi PQ-3697-son qarori.
4. Azlarova D. O‘zbekistonda kichik biznes va tadbirkorlikni rivojlantirishda xorijiy mamlakatlar ijobiy tajribalardan foydalanish, - Iqtisodiyot va ta’lim jurnali, 6/2013.
5. Almatova D. - Jahon amaliyotida kichik va o‘rta tadbirkorlikning ijtimoiy tajribalari va ulardan foydalanish -Iqtisodiyot va ta’lim jurnali, 2/2014
6. Aripov O.A. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish hamda ishbilarmonlik muhitini yaratish. “Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar” ilmiy elektron jurnali. № 2, mart-aprel, 2019.
7. Abdullayev A, Muftaydinov K, Aybeshov X. Kichik biznesni boshqarish. Darslik. -T., “Moliya” nashriyoti, 2023-yil.